Спектър на ВЪЗМОЖНОСТИТЕ

форум за аутизма и приобщаващите практики

Повече разбиране.
Повече възможности.
Заедно.

Хора.
Идеи.
Партньорства
за по-приобщаващо
утре.

29 октомври 2026 г.
от **14:00 ч.**

Международен
младежки център – Перник

Стела Пламенова
MyKaleidoscope.net

- Споделяне на опит - образование, аутизъм и не само
- Питайте каквото пожелаете…
- Диалог
- Размисъл и съпричастност

Професионалният ми опит включва управление на специализирани училища и работа в образователни тръстове (academy trusts) в Англия. В момента заемам позицията Директор Развитие в образователен тръст, обединяващ няколко училища.

Магистър по специална педагогика от СУ..
Магистър по бизнес администрация (MBA) в областта на международното образователно лидерство от University College London (UCL)
Специализирани сертификати в областта на аутизма от Университета в Кеймбридж.

Член на настоятелството и председател на Комитета по образование към образователен тръст в Англия.
Модератор по оценяване към Националното Дружество по Аутизъм (National Autistic Society), Великобритания.

Съосновател на „Калейдоскоп“ – екосистема от партньорства със семействата, общността и институциите с цел информираност, професионализъм, ангажираност и уважение към уникалността на всеки.

Животът през 21-ви век

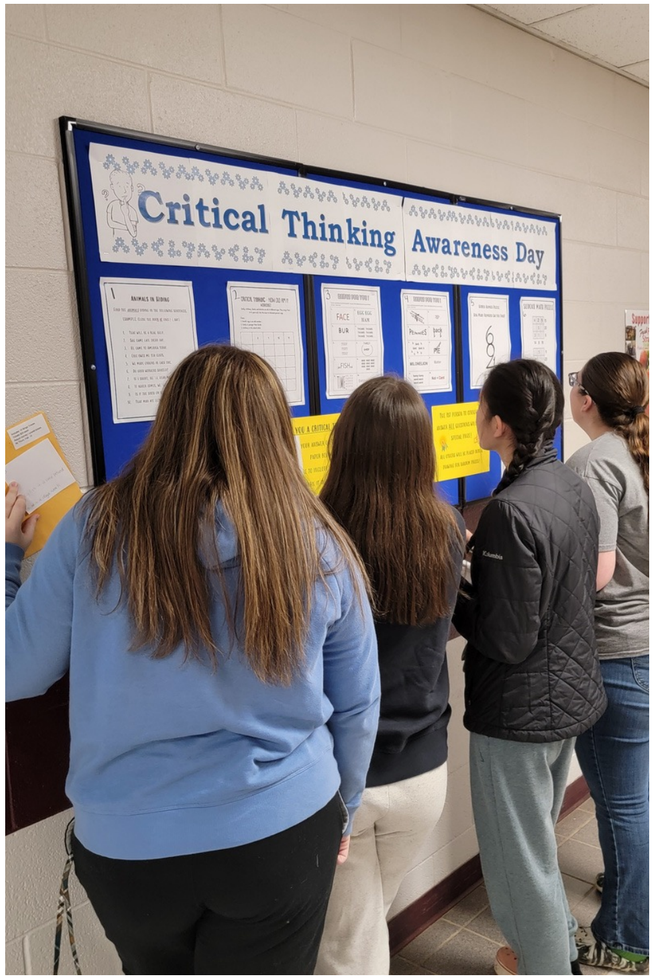
- Какво означава VUCA?

VUCA е акроним, образуван от първите букви на четири английски думи:
V —> Volatility (Нестабилност / Променливост)
U —> Uncertainty (Несигурност)
C —> Complexity (Сложност)
A —> Ambiguity (Неяснота)

VUCA е акроним, използван за първи път през 1985 г. от Уорън Бенис и Бърт Нанъс в книгата им „Leaders: The Strategies for Taking Charge“

Какво е от съществено значение в един VUCA свят?

Любознателността и способността за бързо учене.

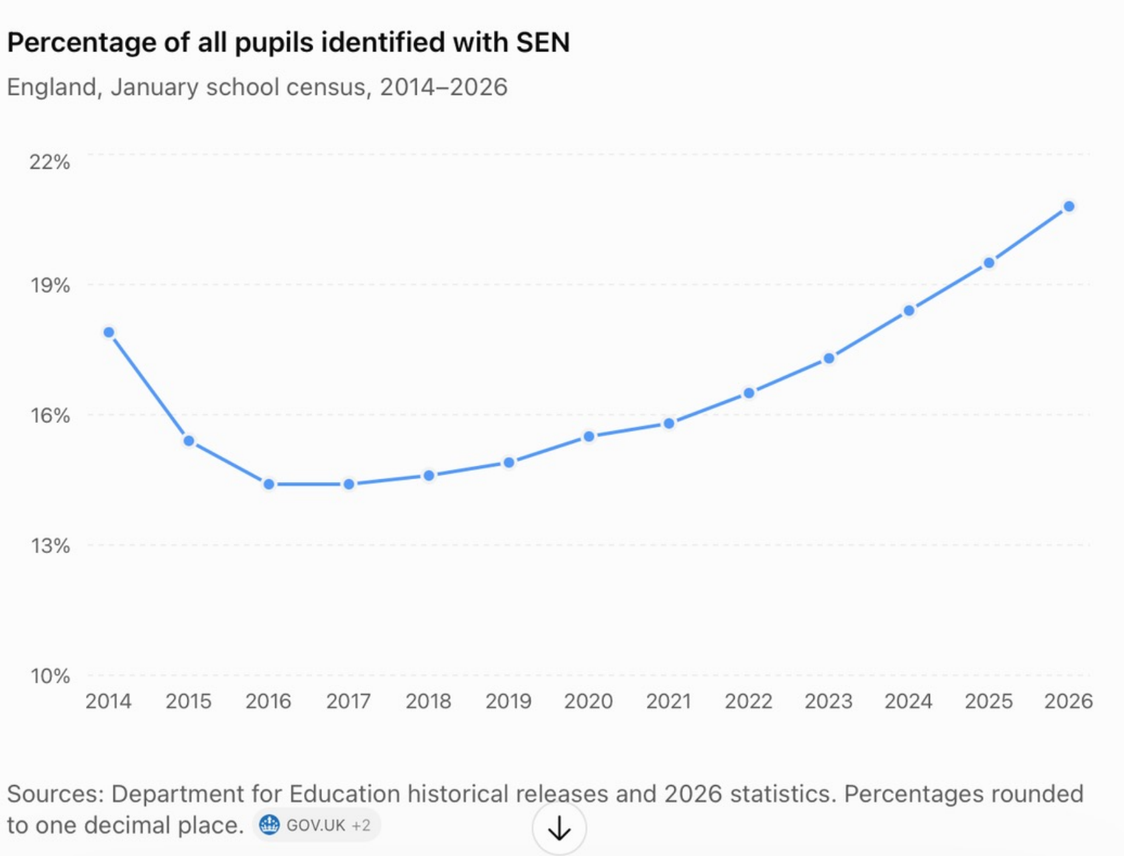

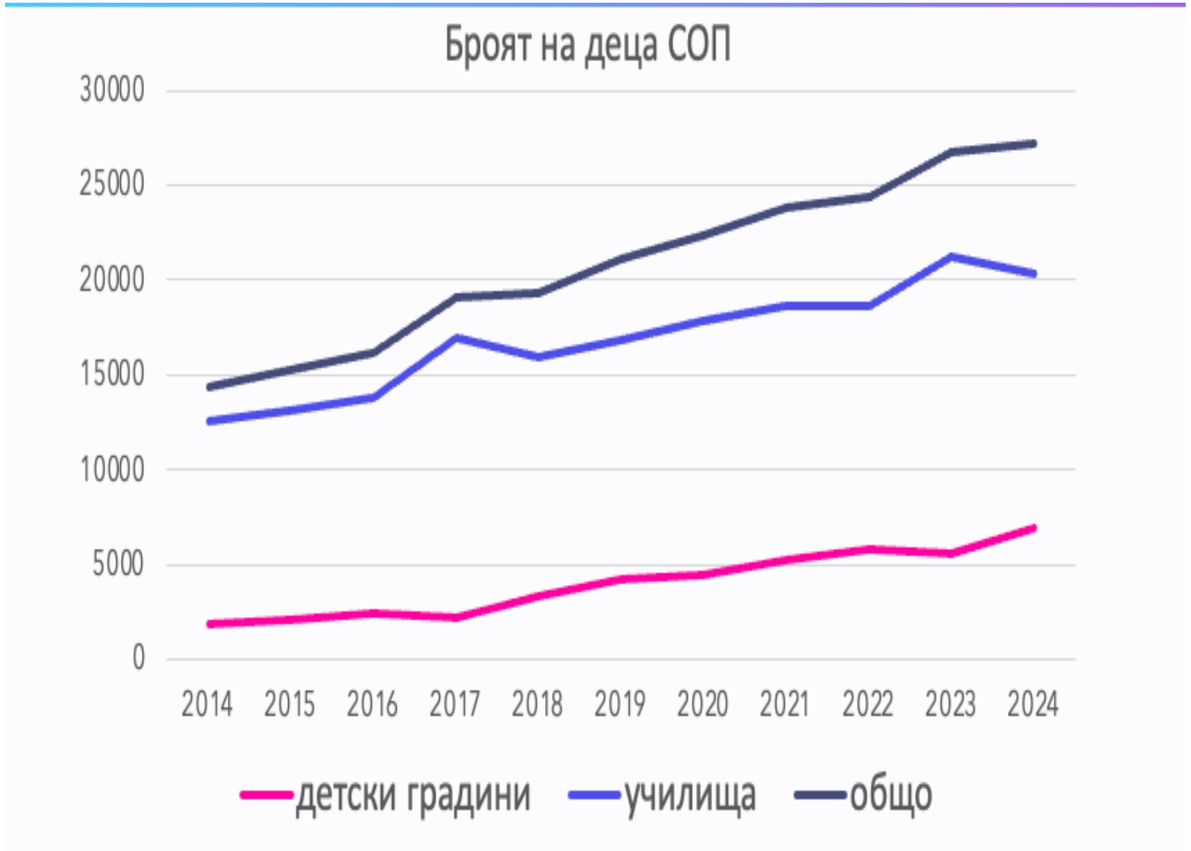
Учениците на бъдещето

Ролята на педагозите е ключова за развиването на уменията, необходими във все по-сложната жизнена и работна среда на 21-ви век.

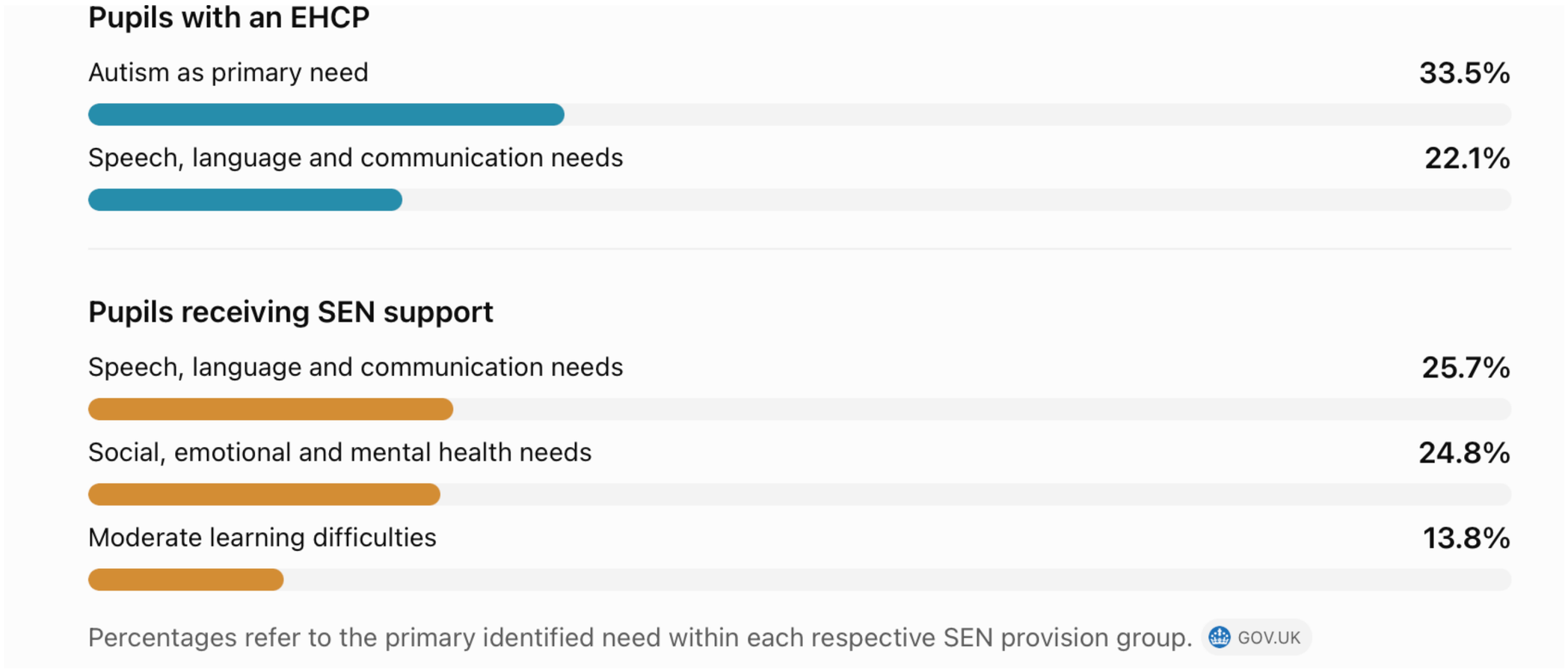
Учениците на 21-ви век вероятно ще работят с технологии, които все още не са изобретени, в организации, които все още не са създадени.

Специални образователни потребности: България и Англия в числа

Основни потребности на учениците със СОП в Англия

England, Jan 26: EHCP 538 547;
SEN Support 1 319 780

Възможни фактори за увеличаване на броя на децата със специални образователни потребности (СОП)

- Пропуснати възможности за ранно идентифициране и интервенция по време на КОВИД-19 пандемията.
- Повишена осведоменост и по-добра диагностика на специалните образователни потребности.
- Социални и емоционални потребности, които не са удовлетворени
- недостатъчно гъвкави образователни политики и практики.
- Влияние на социални фактори

Увеличаването на броя на децата с установени СОП се дължи на комбинация от медицински, социални, образователни и диагностични фактори.

Разбиране на аутизма: различия и силни страни

Какво означава аутизъм

Аутизмът е съвкупност от различия в невроразвитието, които по оценки засягат 2–3% от хората по света. Хората с аутизъм могат да възприемат, обработват и реагират на света по различен начин. Спектърът включва много различни способности, преживявания и нужди от подкрепа.

Чести силни страни

Много хора с аутизъм проявяват силно внимание към детайла, подробна памет, разпознаване на закономерности, продължителна концентрация, прецизност и честност. Систематичното мислене „ако-то“ може да помага при решаването на проблеми и при изобретяването. Силните страни са различни при всеки човек и не бива да се приемат за даденост.

Комуникация и взаимоотношения

Различията в социалната комуникация могат да затруднят разговорите, неизказаните очаквания и взаимоотношенията. Другите могат да тълкуват погрешно начина на общуване на хората с аутизъм. Когнитивната емпатия (разбирането какво мисли или чувства някой) може да е трудна, но афективната емпатия (загрижеността за чувствата) често е запазена.

Балансирано разбиране

Хората с аутизъм имат принос в науката, инженерството, музиката, изкуството, спорта, математиката, литературата и много други области.
Аутизмът не е само списък от трудности: различията могат да бъдат силни страни, неутрални характеристики **в зависимост от човека и средата.**

Prof. Simon Baron Cohen, the University of Cambridge

Предизвикателства, сетивни преживявания и съпътстващи състояния

Учене и ежедневно функциониране

Според източника около една трета от хората с аутизъм имат съпътстващи интелектуални затруднения. Други имат специфични трудности като дислексия, диспраксия, дискалкулия, СДВХ или затруднения в изпълнителните функции – планиране, организация на задачите. Те могат да се проявяват и без интелектуално затруднение.

Реч и комуникация

При хората с аутизъм, говорът и речта са засегнати в различна степен. Източникът посочва различни оценки за минимално говорещите и хората с ограничена реч, което отразява различни определения. Подкрепата за комуникацията трябва да е индивидуална.

Сензорно претоварване и промени

Чувствителността към звук, светлина, тълпи или други усещания може да е необичайно висока или ниска. Непредвидимите промени, прекомерната информация и липсата на рутина могат да предизвикат силен стрес. Претоварването може да доведе до срив (външно или вътрешно изразен стрес) или до изключване (частично или пълно оттегляне).

Други здравни състояния

Епилепсия, стомашно-чревни проблеми, тревожност, депресия и хранителни разстройства са по-често срещани при хората с аутизъм. Пречките пред разумните адаптации могат да влошат благосъстоянието, достъпа до здравеопазване и качеството на живот. Стресът трябва да се разбира в контекст, а не да се третира като умишлено лошо поведение.

Нужди от подкрепа: индивидуални, гъвкави и практични

Нуждите от подкрепа не са постоянни

Някои хора с аутизъм живеят самостоятелно и се нуждаят от сравнително малко помощ; други се нуждаят от значителна ежедневна подкрепа. Нуждите могат да се променят в различните среди и етапи от живота (teenagers). По-високите нужди от подкрепа могат да се дължат на интелектуални или езикови затруднения, тревожност или самонараняващо поведение.

Адаптиране на средата

Осигурете предвидими рутини, предварително известяване за промени, ясни инструкции, намалена сетивна стимулация, тихи пространства и гъвкави начини за общуване. Училищата и работните места могат да адаптират очакванията и средата, за да намалят ненужния стрес и да улеснят участието.

Образование и услуги

Индивидуалната подкрепа в училище може да подпомогне ученето и увереността. Някои хора имат полза от ранна подкрепа за езика или социалната комуникация; други се нуждаят от постоянна помощ в ежедневието. Качествените услуги са особено важни за онези, които не могат сами да обяснят или отстояват нуждите си.

Целта е самостоятелност, безопасност, приобщаване и пълноценен живот.

Възникване и развитие на приобщаващото образование

Конвенцията за правата на детето (ООН, 1989 г.) и Декларацията от Саламанка и Рамката за действие в областта на образованието на деца със специални образователни потребности (ЮНЕСКО, 1994 г.) поставят основите на приобщаващото образование на международно равнище

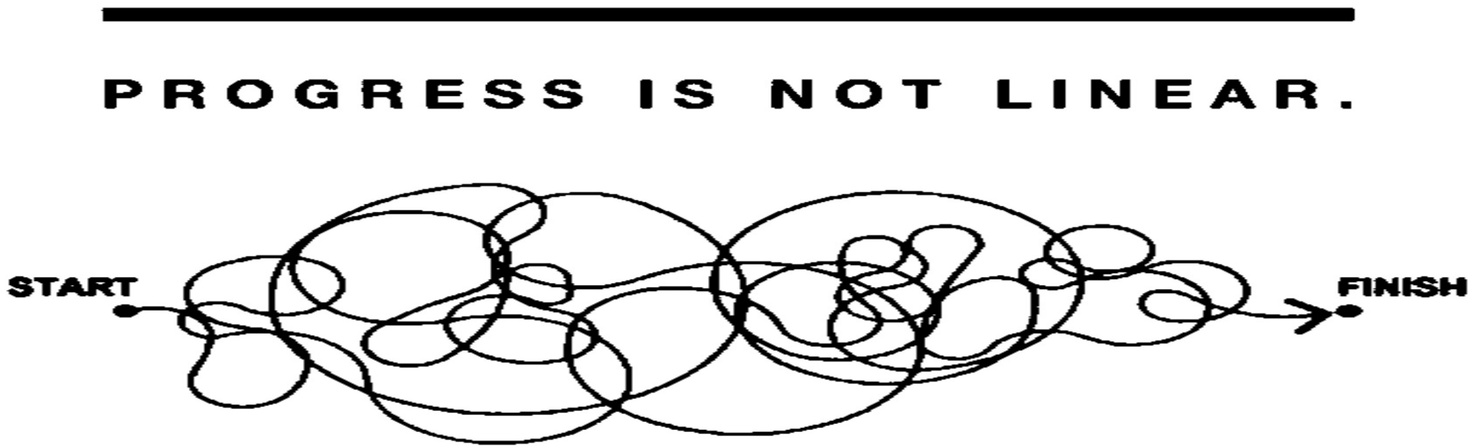
Декларацията от Саламанка утвърждава основни принципи на приобщаването, според които образователните институции трябва:

- Да осигуряват достъп и участие на всички ученици.
- Да възприемат многообразието като ценност и ресурс.
- Да подкрепят ученето и развитието на всеки ученик.
- Да отговарят на индивидуалните образователни потребности (ЮНЕСКО, 1994, 2020).
- Декларацията възлага отговорността за развитието на приобщаващото образование на правителствата и образователните институции.

В резултат на това много държави включват в своите политически приоритети реформи, насочени към изграждането на приобщаващи образователни системи (Организация за икономическо сътрудничество и развитие, 2007).

Ролята на образователните лидери в приобщаващото образование

- Като образователни лидери се стремим да постигнем баланс между правото на всяко дете на качествено образование и отговорността на училището за постигане на образователните цели и резултати.
- Децата трябва да виждат, че техните връстници, независимо от социалния и културния им произход или индивидуалните им способности, са ценени и третирани равнопоставено.
- Само по този начин те могат да възприемат приобщаването като модел на поведение, който да следват и в живота си като възрастни.

Сигурната среда е основата на обучителния процес

Бариерите пред ученето могат да бъдат преодолени успешно, ако внимателно обмислим преживяването на ученика: от влизането в класната стая (и в училището), през всеки етап от урока, до края на урока и излизането от стаята. Въпреки индивидуалните различия, някои основни подходи помагат на всички, включително на персонала.

> Преди всичко се стремим да създадем усещане за сигурност и чувство за принадлежност: подкрепяща среда и сигурна база, от която да се учи. Това е също толкова важно в средното училище, колкото в началното, в специалните училища, алтернативните форми и предучилищното образование.

Сигурността се усеща чрез:

Физическата среда
Обмислено оформление на класната стая

Взаимоотношенията
Изграждане на позитивни взаимоотношения

Ресурсите
Наличност и достъпност на ресурсите

Структурата
Ясни структури и рутини за учене

Комуникация и взаимодействие: ясен и конкретен език

Какво да избягваме

- Образни изрази, които детето може да разбере буквално („вали като из ведро“).
- Идиоми, метафори и сарказъм.
- Абстрактен език: кажете „Сложи книгата на чина“, а не „Сложи я там“.
- Настояване за зрителен контакт.

Как да говорим

- Езикът да е ясен и недвусмислен.
- Кажете какво да направи детето, а не какво да не прави: „Върви“, а не „Не тичай“.
- Опростявайте езика и спазвайте реда на инструкции : обувки, яке, чанта.
- Говорете спокойно, не твърде силно.
- Първо назовете ученика по име, за да привлечете вниманието му, и после дайте инструкция.
- Повторете казаното от детето с правилен словоред и граматика.
- Целият персонал да използва едни и същи изрази и ключова лексика/основни думи.

Комуникация и взаимодействие: разбиране и предвидимост

Подкрепа за разбирането

- Проверявайте дали ученикът е разбрал и повтаряйте инструкциите при нужда.
- Давайте време за обработка на информацията.
- Задавайте въпроси на подходящо ниво.
- Разберете дали похвалата успокоява ученика или го напряга, и съобразете обратната връзка.
- Намалете изискванията и говоренето на персонала, използвайте повече визуална подкрепа.

Структура и предвидимост

- Осигурете ясна видимост към дъската или екрана.
- Когато урокът има няколко части, напишете списък с дейностите на дъската и ги изтривайте при завършване.
- Използвайте „първо – после“ при задачи, „Първо рисуваме, после играем“.
- Осигурете структура и предупреждавайте за планирани промени: табло „първо – после“, социални истории, визуални графици, планове за задачи.
- При неочаквана промяна я назовете и успокойте ученика.
- Предупреждавайте устно и/или визуално преди преходи и края на дейност, например с пясъчен часовник.

Комуникация и взаимодействие: регулация и ангажираност

Сензорна регулация и тревожност

- Намалете стимулите в класната стая.
- Включете движение и сензорни паузи (active/sensory breaks) в ежедневието.
- Използвайте сензорни регулатори за успокояване, например индивидуални кутии за успокояване.
- Използвайте инструменти за анализ на поведението, например карта на тревожността, за да откриете отключващите фактори.
- Изготвяйте индивидуални планове, например план за намаляване на риска.

Ангажираност и последователност

- Осигурете структурирани възможности за социално общуване с връстници по време на учебният процес.
- Използвайте мотиватори и интересите на ученика, за да го ангажирате с ученето.
- Давайте ограничен избор в дейностите, за да има ученикът известен контрол върху изпълнението на задачата.
- Използвайте ветрила/карти с емоции, символи, ключодържатели и картинки; целият персонал да ги прилага последователно.
- Езикът и визуалните опори да са еднакви в училище и у дома.

Тотална комуникация

Тоталната комуникация използва различни методи и средства за общуване, за да се подкрепи езиковото развитие и социалното взаимодействието:

Устна реч и жестов език	Мимики/изражение на лицето и език на тялото	визуални и предметни символи	Комукационни устройства и технологии

„Няма нищо постоянно, освен промяната.“ - Хераклит

БЛАГОДАРЯ ЗА ВНИМАНИЕТО

Спектърът на възможностите продължава онлайн

Сканирайте QR кода и разгледайте MyKaleidoscope.

mykaleidoscope.net/bg

Стела Пламенова

